

THE CONCEPT "PROTOTYPE" IN THE CONTEXT OF LINGUISTIC USAGE

The article attempts to summarize the theoretical foundations of the «prototype» concept in the aspect of linguistic use. The main criteria for accentuation of prototypes are identified; the basic features of prototypes in the aspect of linguistic use are summarized.

Keywords: non-classical theory of categorization, criteria for establishing prototypes, features of prototypes.

УДК 811.161.2'371'27

І. Шкіцька, д-р філол. наук, доцент

Тернопільський нац. економічний ун-т, Тернопіль

РЕАЛІЗАЦІЯ МОВЛЕННСВОЇ СУБТАКТИКИ ВИРАЖЕННЯ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО АДРЕСАТА В ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Статтю присвячено вивченню мовленнєвої субтактики вираження позитивного ставлення до адресата в поетичній творчості Т. Г. Шевченка. З'ясовано прямі та опосередковані способи вираження прихильності до адресата в поезіях Кобзаря. Визначено специфіку мовних засобів репрезентації досліджуваної субтактики. Описано прийоми посилення впливу на адресата. Виокремлено звертання-маркери прихильності.

Ключові слова: комунікативна тактика підвищення значимості адресата, субтактика вираження позитивного ставлення до адресата, прийом посилення впливу, звертання-маркери прихильності, висловлювання.

Т.Г. Шевченка можна без перебільшення назвати знавцем людських душ. Його поетичні твори, незважаючи на жанрову належність, відзначаються динамізмом, діалогічністю, емоційністю, навіть імперативністю. Мовознавство має у своєму доробку багато різноаспектних і ґрунтовних наукових розвідок, присвячених поетичній спадщині великого Кобзаря. Передусім ідеться про праці Л.А. Булаховського, В.А. Чабаненка, В.С. Ващенко, В.С. Ільїна, К.П. Дорошенка та ін. Серед сучасних дослідників Шевченкової мови назвемо В.І. Кононенка [1], В.В. Жайворонка [2], В.М. Русанівського [3], Н.В. Слухай і Ю.Л. Мосенкіса [4], Г.К. Конторчук [5] тощо.

Незважаючи на велику кількість таких наукових праць, вивчення мови поетичних творів Т.Г. Шевченка у світлі нових мовознавчих напрямів є актуальним і перспективним. Сказане стосується і прагмалінгвістики – науки про мову, що розглядає мовні засоби крізь призму їх функціонування в дискурсі. Зокрема, на нашу думку, цікавим видається дослідження комунікативних стратегій і тактик, репрезентованих у Шевченкових поезіях, виявлення комунікативних прийомів, типових мовних засобів, характерних для певних ситуацій спілкування, змодельованих Кобзарем, з'ясування їх функцій.

Метою нашої статті є дослідження однієї із субтактик мовленнєвої тактики підвищення значимості адресата – субтактики вираження позитивного ставлення до нього, зокрема опис прямих та опосередкованих способів її репрезентації в поетичній спадщині

Т.Г. Шевченка, визначення специфіки її мовного оформлення, виокремлення прийомів посилення впливу на адресата.

Комунікативна тактика підвищення значимості адресата, у складі якої розглядаємо досліджувану субтактику, належить до тактик зближення, чи позитиву. Найтиповішим способом вираження прихильності до адресата у творах Т.Г. Шевченка є вживання мовцем звертань-маркерів позитивного ставлення. Такі звертання входять до складу не тільки позитивнооцінних висловлювань, але й висловлювань спонукального та інформативного характеру, висловлювань-обіцянок, висловлювань-самопозиціонувань, висловлювань-утішань і висловлювань незгоди. Проте найтиповішим є їх функціонування в складі спонукальних висловлювань і висловлювань позитивнооцінної тематики.

Вираження прихильності до адресата відбувається також шляхом уживання мовцем пестливих форм власних імен та іменників-номінацій адресата (*дівчаточка, доню моя, діточка* і под.), часто супроводжуваних атрибутивними поширювачами позитивнооцінної семантики на позначення: а) зовнішнього вигляду / вроди: *високий, прекрасний, розкішний, сизий (орле), чорнобривий, чорнявий, широкий*; б) характеру, емоційного стану, вдачі, моральних чи інших якостей: *вітре буйний, веселії дівчаточка, зоре вечірняя, вірняя дружино, вольний, о друже мій добрий, люде добрі, добрії люде, несповитий світе, праведная душе, думо пречистая, зоренько святая, святі ченці, тихий світе, душа щира, друже щирий*; в) віку / ступеня розвитку: *молода, сило молодая, молодії, сини мої невеликі, новий, нерозвятий цвіте; сивий брате, друже сивоусий*; г) прихильності: *великий друже, сини любі, краю милий, друже незабутній, зоренько ясная, місяць ясний*; д) соціального стану: *багатий*. Наприклад: *Ти смієшся, а я плачу, Великий мій друже* (Гоголю. – Кн. 1. – С. 333); *Прилітай же з України, Єдиний мій друже, Моя думо пречистая, Вірна дружино, Та розкажи, моя зоре, Про тую Марину, Як вона у пана злого І за що страждала?* (Марина. – Кн. 2. – С. 181).

Зауважимо, що звертання-маркери прихильності до адресата не завжди репрезентують тактику з «позитивним» вектором. Герої поезій Т. Г. Шевченка використовують такі звертання й у несхвальних висловлюваннях: докору, осуду і навіть у прокльонах, наприклад: *Іване мій, Іване, Друже мій коханий, Побий тебе сила Божа На наглий дорозі* (Ой пішла я у яр за водою. – Кн. 2. – С. 229). Пейоративні форми звертань для субтактики вираження позитивного ставлення до адресата загалом не типові, однак поодинокі їх приклади в поезіях Кобзаря знаходимо: (сотник мріє одружитися зі своєю прийомною донькою) *Стривай, стривай, простоволоса! Дурненька, де б же ти взяла Того барвінку заквітчатись?* (Сотник. – Кн. 2. – С. 280). Як бачимо, негативне значення таких лексем нейтралізується суфіксами зменшеності, пестливості та контекстом.

Для тактики підвищення значимості адресата характерний супровід номінацій адресата присвійними займенниками *мій, моя, моє, мої*, рідше – *наш, наша, наше*. Серед звертань «прихильності» особливою частотністю в досліджуваних контекстах відзначаються звертання на позначення родинності, дружності та звертання-метафоровані назви.

У групі звертань-маркерів родинності більшість апелятивів адресовані особам, які не є родичами мовця: *бабусенько, батечку, батьку, брате, братику, дитино, дитя, дідусю, діти, доненько, доню, мамо, мамуню, нене*. Звертання-номінації дружності в поетичній творчості Т.Г. Шевченка репрезентовані такими лексемами: *батьки-отамани, братія,*

братця, дівчата, дівчатонька, дівчаточка, друже, друже-брате, пане-брате, пани-брати, панове-молодці, отамани-товариші, світе-брате, хлопці, хлоп'ята.

Численною групою серед звертань-маркерів позитивного ставлення до адресата є звертання у вигляді метафоризованих лексем і словосполучень. У їх складі виокремлюємо звертання-персоніфіковані найменування, серед яких вирізняються: а) назви птахів: голубе, голубко, голубко сизокрила, голубонько, голубоньку, голубочко, голуб'ята, зозуле, зозуленько, лебедонько, орли, пташко, сизокрилий, сірі птахи, соколе, соколе милий; б) назви риб: рибко, рибчино; в) назви рослин, дерев, їх частин, плодів: калино, квіте, квіти, королевий цвіте, серце-тополенько, тополенько, цвіте, ягідко; в) назви абстрактних понять: диво, доле, доленько, душе, душко, зоре, кохання, красо, красота, покою, світе, свято, серденько, серце; г) маркери моральних якостей: святая, чистая; е) явищ природи: білолиций (місяць), місяченьку, тумане, туманочку.

У творчості Кобзаря типовими є поетизовані форми апелювання (золотокрила, диво / свято чорнобриве, єдине свято, красо молодая, маковий цвіте, рожевий квіте, цвіт зельний і т. д.), наприклад: *Світе мій! Моя ти зоренько святая! Моя ти сило влітає! Світи на мене, і озри, І оживи моє побите Убоге серце, неукрите...* (Марку Вовчку. – Кн. 2. – С. 424).

Для субтактики вираження позитивного ставлення до адресата характерне явище гетеронімування у складі звертань, наприклад: (дівчина шукає розради у ворожки) *Бабусенько, голубонько, Серце моє, ненько! Скажи мені щирю правду, Де милий-серденько?* (Тополя. – Кн. 1. – С. 117); *Зібрав Тарас козаченьків – Поради прохати: «Отамани-товариші, Брати мої, діти! Дайте мені порадоньку, Що будем робити?»* (Тарасова ніч. – Кн. 1. – С. 99). Найчастіше гетеронімативний ряд утворює низка синонімічних звертань на позначення прихильності до адресата. Рідше гетеронімація репрезентована різноаспектними номінаціями адресата, наприклад: *О доле! Пророче наші! Моя ти доне! Твоєю думу назову* (Марку Вовчку. – Кн. 2. – С. 424).

У складі апелювання спостерігаємо і явище інверсії, зокрема у вигляді постпозиції присвійного займенника щодо іменника-маркера прихильності, пор: *моя доле – доле моя, моє серце – серце моє*. Такий художній прийом посилює експресію, створює ритмізованість мови, тому забезпечує більший впливовий ефект. Функцію посилення емоційності твору, надання йому динамічного характеру виконує і повтор (зазвичай дистантний) апелювання, наприклад: *Прийди, серце, пригорнися. Нумо, серце, лицятися Та поїдем вінчатися* (Туман, туман долиною... – Кн. 2. – С. 234); *Єсть у мене... туманочку, Туманочку, брате!.. Дитя моє! мій синочку* (Наймичка. – Кн. 1. – С. 418).

Звертання-маркери прихильності є невід'ємним атрибутом прийому активізації уваги співрозмовника – слухача / читача. Тематика оповіді впливає на вибір письменником адресата. Так, у поемах, де змальовано жіночу долю, описано міжгендерні стосунки, показано конфлікти між батьками і дітьми, автор апелює до уваги дівчат, використовуючи такі форми звертань, як *дівчата, (мої) чорнобриві, мої любі, мої любі дівчаточка*, рідше – просто звертання до дітей (*діти, людські діти, панята*), наприклад: *Такє-то Скоїлось на світі, Мої любі дівчаточка, Рожеві квіти. Такє-то. Одружились Мої молодії* (Невольник. – Кн. 1. – С. 383); *Тяжко, діти, Вік одному прожити, А ще гірше, мої квіти, Нерівню в світі полюбити* (Мар'яна-черниця. – Кн. 1. – С. 256).

У творах, що оспівують славне козацьке минуле, подвиги пращурів, де показано долю людей, які присвятили своє життя служінню народу, адресатом письменник здебільшого обирає колективного (зрілого) слухача або слухача чоловічого роду й використовує апелятивні *люде, добрі люде*, звертання «вторинної» родинності – *дитино, сину, брате*, звертання дружності – *друже, друже мій єдиний, друже мій коханий*, прихильності – *мій голубе, мій орле-козаче, мій єдиний*, наприклад: *Вибачайте, люде добрі, Що козацьку славу Так навамання розказую, Без книжної справи* (Гайдамаки. – Кн. 1. – С. 234); *Сивий брате! Поки живе надія в хаті, Нехай живе, не виганяй* (Варнак. – Кн. 2. – С. 135).

Вираженню прихильності слугують також конструкції, що в прямий спосіб або непрямо свідчать про позитивні почуття мовця до адресата, наприклад: *Ти сирота, нема нікого, Опріче праведного Бога. Молися ж, серце, помолюсь І я з тобою* (І станом гнучим, і красою ... – Кн. 2. – С. 365); *Отак я іноді тобою, Тобюю, серце, молодюю, Старії очі веселю* (І станом гнучим, і красою ... – Кн. 2. – С. 365). До вищезгаданої групи конструкцій можна віднести не тільки зізнання в позитивних почуттях, а й запевнення у вірності, обіцянки не покинути і под., наприклад: *Може, думаєш, покину? Ні, моя рибчино, Буду ходити, буду любити, Поки не загну!* (Мар'яна-черниця. – Кн. 1. – С. 250); *Ні, Ярино, я не кину, А тільки поїду Недалеко. А на той рік Я до вас приїду З старостами* (Невольник. – Кн. 1. – С. 366).

У межах конструкцій на позначення прихильності виокремлюємо й реченнєві одиниці, що слугують виявленню: а) інтересу до адресата, наприклад: *Доле моя! серце моє! Оксано, Оксано! Де ти ділася-поділася?* (Гайдамаки. – Кн. 1. – С. 194); *Серце моє, зоре моя, Де це ти зоріла?* (Гайдамаки. – Кн. 1. – С. 162); б) позитивного внутрішнього стану мовця, спричиненого присутністю чи діями адресата, наприклад: *Тойді, серце, як бралися, Сі дерева садив я... Щасливий я! – І я, друже, З тобою щаслива!* (Подражаніє. – Кн. 2. – С. 470).

Опосередковано позитивне ставлення передають конструкції, що позначають турботу мовця про адресата, наприклад: (ворожка до дівчини, яка прийшла до неї за допомогою) *Твою долю, моя доню, Позаторік знала, Позаторік і зіллячка Для того придбала* (Тополя. – Кн. 1. – С. 118). Серед висловлювань, що виявляють позитивне ставлення до адресата в непрямий спосіб, виокремлюємо і спонукування, репрезентовані реченнями зі спонукальними формами, спрямованими на мовця: *вийди, люби, подай руку, подивися, посміхнись, поцілуй, обнімемось, обніми* і под., наприклад: *Подай же руку козакові І серце чистєс подай!* (Полякам. – Кн. 2. – С. 86).

Порада й застереження теж є виявами приязні, особливо якщо вони містять звертання-маркери прихильності мовця до адресата, наприклад: *Мій ти друже, Моя ти люблю! Не хрестись, І не кленись, і не молись Нікому в світі!* (Ликері. – Кн. 2. – С. 501). Порадам, репрезентованим у творчості Т.Г. Шевченка, притаманна політематичність і різноплановість. Серед них виокремлюємо поради-утішання, спрямовані на гармонізацію внутрішнього стану людини (не журитися, не турбуватися, забути мовця, не показувати людям свого смутку, терпляче нести свій хрест, не випереджати час, не визнавати свою долю, покаятися в гріхах, молитися, пробачати ворогам і под.), наприклад: *Поки пани в селях, Будуть собі тинятися Покритки веселі По шиночках з москалями, І не турбуйсь, брате* (Якби тобі довелось. – Кн. 2. – С. 307).

Окрему групу становлять поради стосовно вироблення особистісних, передусім моральних, якостей (берегти честь / добру славу, широко безкорисливо любити, не сподіватися на швидкоминучу вроду, учитись і т. д.), наприклад: *Ох, лихо, Лишенько, дівчата! Мати стан гнучкий, високий, А серця – не мати. Изогнеться стан високий, Брови полиняють, І незчується; а люди Сміючись загадують Ваші літа молодії, Та й скажуть – ледащо!* (Утоплена. – Кн. 1. – С. 262); *Не дуріте самі себе, Учитесь, читайте, І чужому научайтесь, Й свого не цурайтесь* (І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє. – Кн. 1. – С. 455).

У Шевченкових поезіях знаходимо і поради щодо покращення стосунків з іншими (не хилитись ні до кого – у значенні «не принижуватися», не цвісти (щоб потім не зав'язати від розбитого серця) і под.), наприклад: *Ходи собі, мій голубе, Поки не заснуло Твоє серце, та виспівуй, Щоб люде не чули. А щоб тебе не цурались, Потурай їм, брате! Скачи, враже, як пан каже* (Перебендя. – Кн. 1. – С. 112).

Менш чисельною групою в досліджуваних контекстах є поради стосовно отримання бажаного результату оптимальним шляхом: змінити репертуар своїх пісень, щоб заробити більше грошей і здобути славу, обрати замість себе молодого отамана, не вчити дітей віршуванню і т. д., наприклад: *Коли хочеш грошей, Та ще й слави, того дива, Співай про Матрьюшу, Про Парашу, радість нашу, Султан, паркет, шпори, — От де слава!!!* (Гайдамаки. – Кн. 1. – С. 140); *Слухай, брате, та научай Своїх малих діток, Научай їх, щоб не вчилися Змалку віршовати* (А. О. Козачковському. – Кн. 2. – С. 106).

Близькими до порад є застереження. Вони відзначаються більшою категоричністю й безапеляційністю. Зазвичай усі застереження, що є виявом позитивного ставлення до адресата, відзначаються спрямованістю в морально-етичну й емоційну сфери: не бути безсердечним, не сміятися з нерівні, не піддаватися чарам спокусника, не любити нерівню, москалів і под.: *Стережітьесь, дівчаточка, Сміялись з нерівні, Щоб не було і вам того, Що тій титарівні!* (Титарівна. – Кн. 2. – С. 159); *Отже-то дивіться та кайтесь, дівчата, Щоб не довелося москаля шукать, Щоб не довелося, як Катря шукає... Тоді не питайте, за що люде лають* (Катерина. – Кн. 1. – С. 77).

До опосередкованих способів вираження позитивного ставлення відносно також побажання добра. Серед тематичних груп побажань добра, репрезентованих у поетичних творах Т.Г. Шевченка, розрізняємо благопобажання-привітання, благопобажання-прощання та благопобажання-пробачення.

У досліджуваних контекстах побажання добра на мовному рівні реалізується за допомогою: а) реченневих одиниць зі спонукальними формами дієслів позивнооцінної тематики, словосполученнями дієслова *бути* у формі майбутнього часу з позитивнооцінними іменниковими формами, наприклад: *Рости, рости, моя пташко, Мій маковий цвіте, Розвивайся, поки твоє Серце не розбите* (Маленькій Мар'яні. – Кн. 1. – С. 470); *О друже мій добрий! друже незабутий! Живою душою в Україні витай* (Кавказ. – Кн. 1. – С. 447); *Будь щаслива в чужих людях, До нас не вертайся!* (Катерина. – Кн. 1. – С. 70); б) усталених етикетних конструкцій, наприклад: (Підходить до сина, хрестить його і цілує.) *Боже тебе благослови, моя дитино!* (Сотник. – Кн. 2. – С. 283); *Мир душі твоїй, Богдане!* (Стоїть в селі Суботіві ... – Кн. 1. – С. 411); в) оптагивних реченневих одиниць із частками *хай / нехай*, наприклад: *Нехай тебе Бог прощає Та добрій люде* (Катерина. – Кн. 1. – С. 71).

На периферії субтактики вираження позитивного ставлення до адресата перебувають висловлювання співчуття. Однією з форм їх вербалізації постають риторично-питальні речення: *Для кого в світі живете?, Де ти в світі подінешся з малим сиротою?, Хто тебе не мучив?, До кого ви прихилитесь?* Особливою типовістю відзначаються висловлювання співчуття у вигляді риторично-питальних речень, побудованих за моделлю «За що (ж) тебе / вас + дієслова на позначення негативно оцінюваної дії», наприклад: *Світе ясний! Світе тихий! Світе вольний, несповитий! За що ж тебе, світе-брате, В своїй добрій, теплій хаті Оковано, омурано (Премудрого одурено). Багрянцями закрито І розп'ятієм добито?* (Світе ясний! Світе тихий! – Кн. 2. – С. 500); *Мій любий краю неповинний! За що тебе Господь кара, Карає тяжко?* (Осії. Глава XIV. – Кн. 2. – С. 473).

Інший спосіб вербалізації співчуття – конструкції-ствердження зі словами *такий (така, таке), так (отак)*, часто поєднуваними з лексемами *доля, талан, горе, горенько / лишенько (з тобою, вам, тобі)*, дієсловами фатальності (*випало, довелося*), дієсловами, що маркують митарства, страждання, загибель (*мучишся, погибаєш, гинеш, покутувати, стомився, ізнеміся*), наприклад: *І ти, як палець той, осталась Одна-однісінька! Такий Талан твій латаний, небого!* (Марія. – Кн. 2. – С. 468); *А з Сосниці в Ярополче Віку доживати. Отак тобі довелося, Запорозький брате!* (Заступила чорна хмара! – Кн. 2. – С. 268); *Красо моя молодая, Горенько з тобою!* (Княжна. – Кн. 2. – С. 51).

Значення співчуття передають і конструкції, у яких констатується неможливість реалізації бажаної чи очікуваної адресатом дії, наприклад: *Марне, брате, не вигляє Чорнобрива з хати. Не покличе стара мати Вечеряти в хату* (В казематі. – Кн. 2. – С. 35). Таку ж функцію виконують і конструкції зі словосполученнями, що спеціалізуються на вираженні емпатії (*плачу з тобою, серце болить, крається* (за тебе) і под.), наприклад: *Біда моя Україно, Стоптана ляхами! Україно, Україно! Серце моє, ньенько! Як згадаю твою долю, Заплаче серденько!* (Тарасова ніч. – Кн. 1. – С. 98).

Непрямо співчуття виявляється в побажаннях добра й утішаннях (*не плач, не завдавай серцю жалю, одпочинь, Все од Бога* і под.), осуді осіб, що завдали шкоди адресатові, у питаннях стосовно його емоційного стану, стану здоров'я, наприклад: *«Братику Степане, що в тебе болить?» – Ярина питає* (Невольник. – Кн. 1. – С. 364); *Степаночку, голубчику! Чого се ти плачеш? Усміхнися, подивися, Хіба ти не бачиш, Що й я плачу ...* (Невольник. – Кн. 1. – С. 365).

Опосередкованому вираженню співчуття слугують атрибутивні поширювачі на зразок *бідний, безталанний, знівечений, нещасний, убогий, одинокий*, часто супроводжувані присвійними займенниками *мій, моя, мої*, а також слова / словосполучення з такою конотацією: *бездітна вдовице, небого, неповинний, сирота, удово* тощо.

Непрямим висловлюванням співчуття у вигляді розповідних речень притаманний супровід звертаннями, що маркують прихильність, позитивну оцінку (*брате, братчику, голубчику, єдиний, мамуню, серденько, серце, товаришу*), наприклад: *І тебе загнали, мій друже єдиний, Мій Якове добрий! Не за Україну, А за її ката довелося пролить Кров добру, не чорну* (Кавказ. – Кн. 1. – С. 447).

Одним зі способів непрямого вираження співчуття до адресата постає молитва-докір Богу стосовно долі адресата, наприклад: *Красо моя молодая, Горенько з тобою! Жить би, жить та славить Бога І добро творити Та Божою красою Людей веселити. Так же ні. А молодії Та карії очі Щоб марнили в самотині... Може, Бог так хоче? Божє!*

Боже! Даси волю І розум не світі, Красу даси, серце чисте ... Та не даси жити (Княжна. – Кн. 2. – С. 51).

Таким чином, субтактика вираження позитивного ставлення до адресата в поетичній творчості Т.Г. Шевченка виявляється у звертаннях, що свідчать про позитивне ставлення до адресата, у висловлюваннях, які прямо чи опосередковано маркують прихильність, а також у порадах, застереженнях, висловлюваннях побажання добра та співчуття. Подальше студювання комунікативних тактик, виявлення й аналіз мовленнєвих жанрів і прийомів, репрезентованих у Шевченковій поетичній спадщині, становить перспективу досліджень лінгвістів-шевченкознавців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кононенко В. Слово-образ і слово-ідея : Шевченкові архетипи / В. Кононенко // Перевал. – 2001. – №1-2. – С. 90-99.
2. Жайворонок В.В. Лінгвостилістична основа поезики Т.Г. Шевченка / В.В. Жайворонок // Мовознавство. – 1994. – № 2–3. – С. 15-20.
3. Русанівський В.М. У слові – вічність (Мова творів Т.Г. Шевченка) / В.М. Русанівський ; НАН України ; Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К. : Наукова думка, 2002. – 240 с.
4. Слухай Н.В. Мовна символіка і міфопоетика текстів Тараса Шевченка / Слухай Н.В., Мосенкіс Ю.Л. – К. : Видавничий дім А+С, 2006. - 168 с.
5. Конторчук Г. Творчість Тараса Шевченка як об'єкт мовознавчих студій [Електронний ресурс] / Ганна Конторчук. – Режим доступу : dspace.nbuv.gov.ua/bitstream...32-Kontorchuk.pdf.

ДЖЕРЕЛО ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Шевченко Т.Г. Поезії 1837-1861 : у 2-х томах / Т.Г. Шевченко. – К. : Рад. письменник, 1989. – Кн. 1. – 512 с. ; Кн. 2. – 560 с.

Стаття надійшла до редакції 17.09.14

И.Ю. Шкицкая, д-р филол. наук, доцент

Тернопольский нац. экономический ун-т, Тернополь

РЕАЛИЗАЦИЯ РЕЧЕВОЙ СУБТАКТИКИ ВЫРАЖЕНИЯ ПОЗИТИВНОГО ОТНОШЕНИЯ К АДРЕСАТУ В ПОЭТИЧЕСКОМ ТВОРЧЕСТВЕ Т.Г. ШЕВЧЕНКО

Статья посвящена изучению речевой субтактики выражения позитивного отношения к адресату в поэтическом творчестве Т.Г. Шевченко. Очерчены прямые и непрямые способы выражения благосклонности к адресату в стихотворениях Кобзаря. Определена специфика языковых средств репрезентации исследуемой субтактики. Описаны приемы усиления влияния на адресата. Выделены обращения-маркеры благосклонности.

Ключевые слова: коммуникативная тактика повышения значимости адресата, субтактика выражения позитивного отношения к адресату, прием усиления влияния, обращения-маркеры благосклонности, высказывание.

I. Shkitska, Doctor of Philology, Associate Professor

Ternopil National Economic University, Ternopol

REALIZATION OF THE SPEECH SUBTACTICS OF EXPRESSING POSITIVE ATTITUDE TO AN ADDRESSEE IN POETIC WORKS OF TARAS SHEVCHENKO

This article is devoted to studying of the speech subtactics of expressing a positive attitude to an addressee in poetic works of Taras Shevchenko. Direct and indirect ways of expressing affection to a recipient in Kobzar's poetry were found. The specificity of linguistic means of the investigated subtactics was defined. The methods of increasing of influence on a recipient were described. The addresses that mark affection were singled out.

Key words: *communicative tactics of increasing an addressee's value, subtactics of expressing positive attitude to an addressee, a method of increasing of influence, address-mark of affection, an utterance.*

УДК 811.161.2

С. Шуляк, к. філол. н., доц.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань

НАЙМЕНУВАННЯ РЕАЛІЙ ХРИСТІЯНСЬКОЇ РЕЛІГІЇ В УКРАЇНСЬКИХ ЗАМОВЛЯННЯХ

У статті досліджено лексику християнської релігії в текстах українських замовлянь. Розглянуто особливості використання цих найменувань у структурно-композиційній частині текстів. Проаналізовано вплив молитовного спілкування, що сягає своїм корінням магічних замовлянь, на морально-психологічне життя людини.

Ключові слова: *текст, замовляння, християнська релігія, молитва, найменування.*

Вивчення українського фольклору є актуальною складовою сучасного пізнання, дослідження якого представляють З.С. Василько, В.В. Галайчук, І.В. Грищенко, І.П. Гудима, В.Ф. Давидюк, М.К. Дмитренко, Л.Ф. Дунаєвська, В.В. Жайворонок, Т.В. Жук, О.П. Івановська, І.М. Коваль-Фучило, Л.П. Козар, П.В. Мацьків, Ю.Л. Мосенкіс, В.І. Нойчук, О.А. Остроушко, О.Д. Павлов, Т.В. Полковенко, М.І. Редька, І.Є. Руснак, В.П. Фісун, О.І. Шалак, В.М. Шевченко, Т.С. Шевчук, А. Ю. Ясенчук та інші мовознавці.

О.П. Івановська зазначає, що для дослідника-фольклориста первинним поступово стає текстовий простір із кількома рівнями системності: суб'єктний, сюжетний, жанровий, образний; і лише використання різновекторного інструментарію гуманітарних наук дозволяє виявити внутрішні і зовнішні зв'язки цих рівнів, простежити трансмісію традиційного смислу в ньому [1: 6].

У монографії «Дослідники українського фольклору: невідоме та маловідоме» вперше оприлюднюються десятки, сотні нових даних з історії української фольклористики,

© С. Шуляк, 2014